

УДК 347.238.8

А.Ю. ЧИМБАРЬ,
магістрант спеціальності «Правознавство»
Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля

ТОРГІВЛЯ ПРЕДМЕТАМИ МИСТЕЦТВА ТА АНТИКВАРІАТУ ЧЕРЕЗ АУКЦІОНИ

У статті проаналізовано ринок предметів мистецтва та антикваріату, визначено коло проблемних питань та розглянуто шляхи їх вирішення, розглянуто діяльність ринку предметів мистецтва і антикваріату в нашій країні, більш детально розглянуто здійснення публічної торгівлі предметами мистецтва та антикваріату через аукціони, виставки, ярмарки тощо, також розглянуто історію виникнення аукціонної торгівлі, внесення відповідних змін та доповнень до чинного законодавства України.

Ключові слова: аукціон, торги, антикваріат, предмети мистецтва.

Шорічний обсяг українського арт-ринку складає \$150–200 млн, з яких приблизно \$5 млн припадає на сучасне мистецтво, і ця цифра з кожним роком зростає. Сучасні митці надзвичайно динамічні, кожен рік відкриваються нові аукціонні дома, галереї, виставкові комплекси, форуми тощо, з'являються нові колекціонери, поступово створюється конкуренція тощо. Аукціонна торгівля сьогодні стала дійовим засобом розвитку мистецького ринку в нашій країні і найважливішим фактором, що визначає цей вітчизняний бізнес.

Ринок предметів мистецтва і антикваріату, торгівля ними в Україні не досліджувалися. Однак праці таких закордонних авторів, як Р. Коуз, Д. Норт, В. Радаєв у межах неінституціоналізму розуміють ринок як інститут, який творять норми, правила та обмеження, що оформлюють повсякденну взаємодію економічних агентів.

Ринок предметів мистецтва і антикваріату фактично є соціально-економічним культурно-історичним феноменом, який являє собою систему товарного обігу творів мистецтва, засіб розповсюдження та перерозподілу культурних цінностей у суспільстві. В Україні чинне законодавство не визначає поняття такого ринку чи «арт-ринку», але обумовлює «ринок» як суб'єкт господарювання, створений на відведеній за рішенням місцевого органу виконавчої влади чи органу місцевого самоврядування земельній ділянці і зареєстрований в установленому порядку, функціональними обов'язками якого є надання послуг та створення для продавців і покупців належних умов у процесі купівлі-продажу товарів за цінами, що складаються залежно від попиту і пропозицій, та «ярмарок» як торговий або торгово-виставковий захід із залученням виробників та продавців (юридичних і фізичних осіб), які демонструють свої товари, послуги, технології тощо з метою їх реалізації на місці оптовому або роздрібному покупцеві та укладення з ним відповідних договорів за ціною, як правило, нижче визнаної, які організовуються у традиційних або заздалегідь обумовлених місцях.

Предметами антикваріату вважаються речі старші за 100 років, на відміну від Правил торгівлі антикварними речами, затвердженими Наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, Міністерства культури і мистецтв України від 29.12.2001 р.

№322/795, якими визначено роздрібний продаж створених понад 50 років тому культурних цінностей – об'єктів матеріальної та духовної культури, що мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення, а також підлягають збереженню, відтворенню та охороні, визнаються в Україні антикварними речами, здійснюється суб'єктами підприємницької діяльності, у тому числі через спеціалізовані комісійні магазини, спеціалізовані відділи (секції) комісійних магазинів, спеціалізовані комісійні відділи (секції) магазинів з універсальним асортиментом непродовольчих товарів, а також на аукціонах.

Ці Правила лише визначають основні вимоги щодо організації торгівлі антикварними речами в роздрібній торговельній мережі та на аукціонах і спрямовані на забезпечення належного рівня торговельного обслуговування та збереження культурних цінностей. Вони поширюються лише на суб'єкти підприємницької діяльності всіх форм власності на території України, які здійснюють торгівлю антикварними речами, проте приватні особи такого не здійснюють, коли продають щось зі своєї колекції.

За динамікою розвитку аукціонної торгівлі та спеціального законодавства у цій сфері доцільно запропонувати таку періодизацію, хронологічні рамки якої охоплюють відрізок часу з початку формування названого ринку по всій Європі та до наших днів: 1) кінець XVIII ст. – кінець 1917 р.: перші публічні торги в царській Росії відбулися в першій чверті 60-х років XVIII ст. у часи правління Петра I. В його указах, які стали прообразом майбутніх аукціонних правил, публічний характер торгів оголошувався заходом припинення зловживань посадовими особами та зговорів підрядчиків у визначенні ціни. Розвиток самих торгів призводив до вдосконалення як їх контрольно-адміністративної функції, так і їх нормативного забезпечення. Петровський Регламент та Інструкція доповнювалися змінами майже до 1737 р., а норми «Положення про зобов'язання, що укладаються казною і приватними людьми по підрядах і постачаннях» 1830 р. були складені особисто імператором Миколою I та з деякими змінами діяли аж до Жовтневої революції.

За виявленими специфічними особливостями аукціонів, а також за здійсненням контролю з боку держави за участю державних установ в їх облаштуванні на території України слід відзначити такі періоди: 1) початок XVIII ст. – початок 1920-х років: характеризується жорстким контролем з боку держави за організацією торгів, високою питомою вагою серед їх організаторів державних установ науки і культури, універсальний характер асортименту, що формувався з вже «готових» колекцій тощо; 2) початок 1920-х років – початок 1990-х років: занепад аукціонної торгівлі з поступовим її знищенням через відповідну державну політику; 3) початок 1990-х років – дотепер: створення сучасної системи аукціонної торгівлі, що зводиться до приватної ініціативи проведення аукціонів та комерційної спрямованості самого процесу, розповсюдження спеціалізованих аукціонів, розрахованих на різні групи покупців, появи нових технологій проведення тощо. Зазначена періодизація характерна й для арт-ринку на теренах нашої держави.

Фактично лише в останній період набуває свого розвитку український арт-ринок та аукціонно-ярмаркова торгівля предметами мистецтва і антикваріату, які на сьогодні сформувалися в розвинену систему з високими темпами зростання. Зазначене пов'язується, в першу чергу, з розвитком за ринковими законами, відсутністю державного втручання та контролю, хоча щодо торгівлі антикварними речами контроль за дотриманням названих Правил покладено на посадових осіб органів виконавчої влади в межах їх компетенції, передбачених чинним законодавством. Названа ринкова система в Україні у сучасному вигляді є дивним симбіозом антикварної старовини і нових предметів мистецтва, сучасних технологій та методів щодо підтвердження аутентичності зазначених предметів.

Публічна торгівля предметами мистецтва та антикваріату підпадає під дію норм законодавства про торгівлю (правил, порядків, інструкцій, наказів тощо), а також локальних актів відповідно адміністрації ярмарку (ярмаркового комітету), адміністрації ринку, аукціону (аукціонної комісії), суб'єктів підприємницької діяльності та інших.

У той же час цей ринок продовжує свій розвиток шляхом появи нових агентів та місць їх взаємодії (галереї, виставки тощо), залучення колишніх представників держструктур (старих колекціонерів та ін.), включення сегментів радянського тіньового ринку (наприклад, дилери) та залучення колишніх джерел названих предметів (власники їх). Він став посеред-

ником між різними просторами речей: приватною колекцією і музеєм, особистим майном і колекцією, корпоративною колекцією і колекцією приватною тощо.

Діяльність з перепродажу предметів мистецтва, колекціонування та антикваріату, діяльність з організації торгів (аукціонів) предметами мистецтва, колекціонування та антикваріату з 01.07.2007 р. підлягає ліцензуванню за Законом України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності».

В Україні аукціонна торгівля предметами мистецтва і антикваріату здійснюється галереями, салонами, аукціонними домами, такими як «Антик-Центр» (з 1994 р.), «Епоха» (з 2000 р.), «Золотое Сечение» (з 2004 р.), «Гелос» (з 2005 р.), «АртКапитал» (з 2007 р.), «Вернисаж» (з 2007 р.), «Корнере» (з 2007 р.), «Дукат» (з 2008р.), «Клейнод» (з 2008 р.), «Фотостайл» (з 2010 р.) та інші, безпосередньо аукціони відбуваються в містах Донецьку, Києві, Львові, Одесі, Харкові та інших.

На підставі чинного законодавства аукціонні дома розробляють та затверджують свої правила. Особливістю організації роботи аукціонних домів на території України є комплексність, охоплення майже всіх напрямів колекціонування та допоміжних сервісів, зокрема, атрибуція, оцінка та експертиза, продаж з аукціонів очних, заочних, інтернет-аукціонів, онлайн-аукціонів, у галереях та салонах, на виставках-продажах тощо, послуги з реставрації, оформлення та ін.

До укладення господарських договорів на біржах, оптових ярмарках, публічних торгах за Господарським кодексом України застосовуються загальні правила укладення договорів на основі вільного волевиявлення, з урахуванням нормативно-правових актів, якими регулюється діяльність відповідних бірж, ярмарків та публічних торгів фактично без урахування їх особливостей.

Ринковий простір в Україні не є однорідним, а побудований ієрархічно-пірамідално, де за принципом соціальних мереж взаємодіють ринкові агенти. До пірамідалної ж структури входять аукціони, художні та антикварні салони, крамниці, галереї, дилерські і страхові компанії, об'єднання оцінювачів, експертів, антикварів, інших, а «верхівка» піраміди може знаходитися далеко за межами ринку. Просуваючись до неї, предмети поступово збільшуються в ціні, бо за рахунок переходу з одного рівня на інший відбувається збільшення вартості.

Проблематика. Потребують розробки та унормування певні правила просування художників і їх робіт державою, галереями, виставками, колекціонерами, іншими зацікавленими особами з метою їх захисту та охорони, бо всі предмети мистецтва та їх автори-митці нашої країни, безумовно, є надбанням України, а також відповідна правова база щодо їх ринкових взаємовідносин: контракти підписуються, але відсутні важелі впливу на їх виконання тощо. На сьогодні особисті усні домовленості у художників популярніші і дійовіші, ніж правові. Істотно прискорити кар'єру художників може вихід за межі українського арт-ринку, бо участь у світових арт-форумах дозволяє їм і вчитися, і ставати впізнаними. У світі відбувається більше сотні арт-фестивалів різних рівнів. Бієнале, арт-фестивалі, інші мистецькі заходи зазвичай, ініціюються не лише мистецькою спільнотою, а передусім державою задля здійснення власної культурної політики, зміцнення іміджу країни та стимулювання культурного туризму.

Важливим сегментом ринку є виготовлення фальшивих експертних висновків. Більшість аукціонів дають гарантію атрибуції лише на два роки, що пов'язане з проблемою видачі позитивних висновків на предмети мистецтва і антикваріату, достовірність яких викликає сумніви, а такі послуги у експертів-мистецтвознавців коштують до 10% ціни. Довести, що експерт-мистецтвознавець дав свідомо помилковий висновок, практично не можливо, тому доречним є визначення ознак такої «помилки» та юридичної відповідальності за неї. Окрім того, автор дорогої копії має бути адекватним майстрові витворів мистецтва.

Правове регулювання, що виникає у процесі публічної торгівлі предметами мистецтва і антикваріату через аукціони, галереї, виставки, ярмарки в Україні, здійснюється в актах різної юридичної сили, що ґрунтуються на різних методологічних і термінологічних засадах, належно не забезпечують охорону та збереження рухомої культурної спадщини, стимулює різноманітні порушення прав учасників вказаної торгівлі, прояви корупції у відповідній сфері тощо, тому необхідно створити адаптований до міжнародної практики законодавчий акт

про охорону рухомої культурної спадщини, який має врегулювати питання ринку зазначених предметів.

Висновки. Ураховуючи все вищевикладене, можна зробити висновок, що ринок предметів мистецтва і антикваріату, торгівля ними в Україні не досліджувалися. Але розвиток цієї проблематики необхідний в Україні. Потребують розробки та унормування певні правила просування художників і їхніх робіт державою, галереями, виставками з метою їх захисту та охорони, бо всі предмети мистецтва та їхні автори—митці нашої країни, безумовно, є надбанням України, а також відповідна правова база щодо їх ринкових взаємовідносин.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України//Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 18, № 19–20, № 21–22. – ст. 144.
2. Закон України Про ліцензування певних видів господарської діяльності// Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2000. – № 36. – ст. 299.
3. Закон України «Про товарну біржу» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. – № 10. – ст. 139.
4. Правила торгівлі антикварними речами, затверджені Наказом Міністерства економіки і з питань європейської інтеграції України, Міністерства культури і мистецтв України від 29 грудня 2001 р. № 322/795 // Офіційний вісник України від 15.02.2002. – 2002. – № 5.
5. Правила торгівлі антикварними речами, затверджені Наказом Міністерства економіки і з питань європейської інтеграції України, Міністерства культури і мистецтв України від 29 грудня 2001 р. № 322/795 // Офіційний вісник України від 15.02.2002. – 2002. – № 5.
6. Берлач А.І. Біржове право України: навч. посіб. / А.І. Берлач. – К.: Університет «Україна», 2007. – 348 с.
7. <http://www.christies.com> – Офіційний сайт аукціонного будинку «Крістіс».
8. <http://www.sothebys.com> – Офіційний сайт аукціонного будинку «Сотбіс».

В статье проанализирован рынок предметов искусства и антиквариата, определен круг проблемных вопросов и рассмотрены пути их решения, рассмотрена деятельность рынка предметов искусства и антиквариата в нашей стране, более подробно рассмотрены осуществление публичной торговли предметами искусства и антиквариата через аукционы, выставки, ярмарки и т. д., также была рассмотрена история возникновения аукционной торговли, внесение соответствующих изменений и дополнений в действующее законодательство Украины

Ключевые слова: аукцион, торги, антиквариат, предметы искусства.

The article analyzes the market for arts and antiques, the circle of problems and the ways to solve them, examined market performance art objects and antiques in our country, the more detail the implementation of public trading in works of art and antiques auctions, exhibitions, fairs, etc., as was considered the history of the auction trade, making appropriate amendments to the current legislation of Ukraine .

Key words: auction, antiques, art objects.

Одержано 25.10.2013.